

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK BİLİNCİNİ GELİŞTİRME

Her anne babanın ideali, çocuklarını kendi ayakları üzerinde durabilen, kendine güvenen bir birey olarak yetiştirmektir. Çocuğun kendi davranışlarının sorumluluğunu alması, yeterince büyüdüğünde 1 gün içinde kazanabileceği bir beceri değildir. Sorumluluk bilincinin gelişmesi, yaşamın ilk yıllarından itibaren atılan adımlar ile mümkündür. Hayat ile ilgili diğer değerler gibi sorumluluk da, çocuğun öncelikle anne babasından, daha sonra sosyal çevresinden öğrendiği, geliştirdiği bir beceridir. Tanım olarak baktığımızda ise sorumluluk;

- 1- Kurallara uyma,
- 2- Tercihlerin ya da seçimlerin sonucuna katlanma,
- 3- Başka insanlara ve onların haklarına saygı göstermedir.

SORUMLULUK DUYGUSU NEDEN ÖNEMLİDİR?-VELİLER

Doğal gelişimin parçası olarak çocuk, yaşam ile ilgili becerileri aşamalı olarak edinir. Kazanılan her beceri çocuğun bireyselleşmesinde, bağımsız, kendine yeten bir birey olmasında önemli adımlardır. Sorumluluklar ise çocuğun yeni edindiği bu becerileri hayata geçirmesi için önemlidir. Kendi ihtiyaçlarını tek başına karşılama becerisini kazanan çocuğun, yetişkinlere duyduğu bağımlılık giderek azalır. Davranışlarının sonucunu yaşadıkça, gelişen becerilerini kullandıkça, çocuğun kendine olan güveni artar. Becerilerini kullanması ve geliştirmesi için fırsat verilmeyen çocukların ise yeterlilik duygusu ve özgüven gelişimi sınırlanır.

Kişisel farklılıklar söz konusu olsa da, sorumluluk kazandırmaya yönelik her sürecin temel ve değişmez öğeleri vardır. Bunlar;

Bilgilendirme: Çocuğun davranışında istenen değişimin gerçekleşebilmesi için önce, çocuğun bu değişim hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Onun bu değişimi bir ihtiyaç olarak görebilmesi için, nedenleri hakkında bilgi vermek önemlidir. Kuralların neden konduğu ve sorumluluğun önemi anlatılmalıdır. Çocuklar, niçin bazı işleri yapmak zorunda olduklarını bilirlerse, ne zaman ailelerine yardımcı olmaları gerektiğini, ne zaman bağımsız davranabileceklerini de öğrenmiş olurlar.

Takip: Bilgilendirmeden sonra, çocuğun söz konusu davranışı gösterebilmesi için ona bir süre tanınması gerekir. Bu süre içerisinde yapılan takip sonucunda sorumlu davranışın ortaya çıkıp çıkmadığına, ne sürede ortaya çıktığına, hangi zamanlarda davranışın yapıldığına ya da yapılmadığına dikkat edilmelidir.

Geri bildirim: Belli bir süre sonra çocuğu, gidişat hakkında bilgilendirmek gerekir. Eğer istenen sorumlu davranışın sayısında artış varsa uygun pekiştiricilerle motive edilmelidir. Eğer beklenen sorumlu davranışın ortaya çıkmasında sıkıntılar varsa, bu sıkıntılar ve olası nedenlerinin de çocukla paylaşılması gerekir.

Hatırlatma: İstenen davranış eğer gerçekleşmiyorsa yeniden hatırlatma sürecine gidilmelidir. Yeniden bilgilendirme ile başlayan bu süreç, davranış oturana kadar devam etmelidir.

Yukarıda anlatılan bu öğeler, sadece sorumluluk kazandırma sürecine ait değildir. Temel alışkanlıkların oturmasında, kuralların belirlenmesinde, kısaca yaşantımızı düzenleyecek her türlü önlemlerde bulunması gereken öğelerdir ve ancak kararlı ve sabırlı bir tutumla yaklaşıldığında davranışın oturması sağlanabilir.

Sorumluluğun gelişimi çocuktan çocuğa farklılık gösterir. Ancak, genel gelişim özellikleri açısından değerlendirdiğimizde, çocukların evde yerine getirebilecekleri sorumluluklarını bilmek, bize beklentilerimizi ayarlayabilmemiz açısından yardımcı olabilir. Buna göre;

6 Yaş

- *Tek başına giyinip soyunması,
- *Ufak tefek ev işlerinde yardımcı olması (sofrayı kurma, bahçe sulama vb)
- * Sofrada tek başına yemeğini yemesi,
- * Oyuncaklarını toplayabilmesi,
- * Üzerinden çıkardığı kıyafetleri yardımla katlayabilmesi,
- * El-yüz temizliğini yapabilmesi,

7 Yaş (yukarıdakilere ek olarak)

- * Çantasını hazırlaması,
- * Başladığı işi bitirmesi,
- * Sahip olduğu evcil hayvanın bakımı ve ihtiyaçlarını karşılaması,
- * Proje ve ödevlerini hazırlaması, (ihtiyaç duyduğunda yardım etmekle, başından sonuna yanında olmak ayrı şeylerdir)
- * Dişlerini fırçalaması,

8 Yaş (yukarıdakilere ek olarak)

- * Hatırlatmadan öz bakımını yapması ve odasını toplaması,
- * Okul eşyalarına sahip çıkması,
- * Okuldan gelen mesajları size iletebilmesi,
- * Dersleriyle ilgili sorumlulukları alabilmesi,

9-11 yaşlar arası; (yukarıdakilere ek olarak)

- * İlgilerini belirleyip, zaman planlaması ve günlük programlar yapabilmesi,
- * Zamanını iyi kullanması,
- * Ev dışı yakın yerlere gidip gelmesi,
- * Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurması,
- * Alışveriş yapması.

ANNE BABALARA ÖNERİLER

Çocuğa seçme hakkı tanıma: Çok küçük yaştan başlayarak bir çocuğa seçme hakkının tanınmasıyla sorumluluk kazandırma eğitimi verilebilir. Seçim yapabilme fırsatlarının çocuğa sunulması, çocuğun kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler. Seçim yapabilme; karar verebilme ve seçimlerin sorumluluğunu alabilme becerisini geliştirir. Kendilerini daha iyi tanımalarını sağlar. Hayat boyu önlerine çıkacak zor kararlarda mücadele edebilmelerine yardımcı olur.

Model olma: Birçok davranışta olduğu gibi sorumluluk bilincini kazandırma sürecinde yetişkinlerin örnek davranışları önemlidir. Yetişkinlerin kendi yaşantılarına ait sorumluklara gereken özeni göstermeleri, çocukların dikkatini çeker ve onların tutumlarını gözlemleyerek daha iyi öğrenirler.

Evdeki yardımcının rolü: Ev işlerine yardım eden kişilerin de çocukların sorumluluk bilinci kazanmasında etkisi vardır. Eğer her gün biri yatağını topluyorsa uzun yıllar yatağını toplamayı öğrenmeye gerek duymayacaktır. Bu konuda hem yardımcınız hem de çocuğunuzla konuşarak sorumluluk alanlarını netleştirin.

Bireysel sorumluluktan sosyal sorumluluğa: Çocuklarda sorumluluk bilincini geliştirmek için, küçük yaştan itibaren önce,

- Kendi ile ilgili sorumlulukları öğrenmesini desteklemek (çıkardığı kıyafetleri katlayıp yerine koymak, oyuncak ya da eşyalarını kullandıktan sonra yerlerine kaldırmak)
- Daha sonra ev ile ilgili sorumlulukları paylaşmasını beklemek (yemekten sonra tabağını lavoboya koymak vb)
- Son olarak da sosyal sorumluluklar konusunda model olmak (ağaç dikmek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, yerlere çöp atmamak) sorumluluk bilinci kazandırmak için önemli adımlardır.

Söylemeye Gerek Yok:

- Dolan çöp kovası boşaltılır.
- Sofra kurulmasına yardımcı olunur.
- Kirli çamaşırlar sepete koyulur.
- Bilgisayardan önce ev ödevleri bitirilir.
- Herkes kendi odasını düzenli tutar.
- Telefon konuşmaları 5 dakikayla sınırlıdır vb.

SORUMSUZ BİR ÇOCUK YETİŞTİRMEK İSTEYENLERE ÖĞÜTLER!

Ø Onun hatalarının bedelini siz ödeyin.

Ø Onun davranışları için mazeretler üretin.

Ø Bizzat siz sorumluluk, kararlılık ve söylediklerini yerine getirme konusunda eksiklikler göstererek ?iyi? bir model olun.

Ø Hatalı olduğunda hatasını reddedin.

Ø Daha fazla çatışma oluşturmamak için kabul edilemez davranışlarını affedin, hoşgörün.

Ø Yorgun olduğunuz veya uğraşmaya değmez bulduğunuz zamanlarda ona kendi davranışının sonuçlarına katlanma konusunda farklı davranın.

Ø Nasıl olsa sizin yapmanız daha kolay, onun evdeki işlerini siz yapın.

Ø ?Bu sefer çok ciddiym? sözünü sıklıkla kullanın.